

Gajdó Tamás

Végleg itthon

KÖNYVKRITIKA - LXV. évfolyam, 2. szám, 2021. január 15.

Cs. Szabó László: *Hősök és antihősök. Színházi esszék és kritikák. Válogatta, szerkesztette és az utószót írta Szokolczay Lajos. MMA Kiadó, Budapest, 2020, 499 oldal, 4200 Ft*

Kevés magyar kritikus tudta ilyen pontosan megragadni az alakítás lényegét, s még kevesebbnek sikerült szavakkal visszaadni a színpadi történéseket. Abban reménykedhetünk, hogy Cs. Szabó László színházi látásmódja hatással lesz a jövőendő írónemzedékre. Akkor elmondhatjuk végre, hogy hazaérkezett. Bízunk benne, hogy köztünk is marad.

Először Rónay László írta le 1987-ben a Rómában kiadott *Katolikus Szemle* című folyóiratban, hogy Cs. Szabó László hazatért. Igaz, még idézőjelben. Két Budapesten megjelent esszékötetről – *Alkalom* (1982) és *Őrzők* (1985) – szólt a megkésett recenzió. Ne feledjük, akkoriban a Nyugaton alkotó írók műveinek magyarországi megjelenése nem pusztán irodalmi eseménynek számított, s nemcsak az emigrációt osztotta meg, a Magyar Népköztársaság politikusainak körében sem mindig aratott sikert. Bár az 1970-es évek végétől kezdve egyre több emigráns művész látogatott Magyarországra, a Londonban élő Cs. Szabó Lászlónak – mint a nyugati szellemi élet egyik legtekintélyesebb vezetőjének – az volt a véleménye, hogy először a művek érkezenek haza, s azt követően az írók. Ennek szellemében az első utazásra csak akkor szánta rá magát, amikor – hosszú vajúdas után – 1980-ban a *Nagyvilág* májusi és júniusi számában végre megjelent a *Dickens napló* című írása.

A szeptemberi magyarországi út történetét Sárközi Mátyás jóvoltából (Csé, 2014) és Czigány Lóránt naplójának bejegyzéseiből (*Írók, tehát vagyok*, 2005) ismerjük. Cs. Szabó szigorúan magánlátogatást emlegetett, de ez nem lehetett akadálya annak, hogy az irodalmi élet korifeusával, Aczél Györggyel is találkozzon. Bizonyára ekkor került szóba annak lehetősége, hogy négy évtized után önálló kötettel térjen vissza a magyarországi irodalomba. A két esszékötet után 1987-ben, még a szerző válogatásában, de már halála után, jelent meg színházi tárgyú írásainak java a *Shakespeare* című gyűjteményben. Ez a könyv különösen becses, hiszen ebben Cs. Szabó néhány korábbi esszéjét kibővítve, átdolgozva adta közre.

Ezért is furcsa, hogy az MMA Kiadó Cs. Szabó László oeuvre-jét reprezentáló sorozatának szerkesztője, Szokolczay Lajos nem említette meg a *Hősök és antihősök* című színházi esszéket és kritikákat tartalmazó válogatás utószavában az 1987-es vállalkozást. (Az írások közlésekor azért az 1984-es szövegváltozatokat vették figyelembe.) Értelmezhetjük ezt a gesztust úgy, hogy az elhallgatással a

szerkesztő azt hangsúlyozta, hogy válogatásának semmi köze sincs a korábbi kiadásokhoz; az újraközléssel végre az igazi Cs. Szabót ismerhetik meg az érdeklődők. Valóban, jóval sokszínűbb és teljesebb ez az összeállítás, bár a könyv nagy részét a „világrend költőjének” drámáiról írt értekezések teszik ki. Cs. Szabó azonban nemcsak Shakespeare világában mélyedt el, alaposan ismerte az ókori tragédiaköltőket és a huszadik századi kortárs angol és olasz alkotókat is. Szabályos színikritikát azonban sohasem írt, a londoni bemutatókról szóló beszámolóink inkább írói teljesítmények. Ennek ellenére vannak közöttük olyanok, melyek még a hivatásos színikritikusok legjobb bírálatait is felülmúlják. Laurence Olivier 1965-ös Othello-alakításának leírásáról Szokolczay megjegyezte, hogy ez a csúcspont: „a főszerepet vivő nagy angol aktor világot idéző létértelmezésének a bemutatása.” (492.)

Ezt a bravúrt Cs. Szabó 1981-ben képes volt megismételni, amikor Edna O'Brien Virginia Woolf életéről szóló, *Virginia* című darabjában a címszerepet játszó színésznő játékát elemezte: „Maggie Smith három órán keresztül van a nézők előtt, gyakran egyedül, partnerek végszavai vagy súgó segítségével nélkül; a teljesítmény fizikai és memorizáló rekord, olimpiai. [...] Robin Phillips, a tapintatos, kitűnő rendező s a nagy színésznő közös érdeme lehet, hogy az alakító sohasem erőlteti a külső hasonlóságot, pusztán az akrobatikusan engedelmes test, a rosszmájú humor és a kitörő rémület közt széles skálán futkosó hang szinte valószínűtlen hajlékonyságával éri el, hogy végül fizikailag is fedi egymást a modell és szellemidézője.” (476.)

Kevés magyar kritikus tudta ilyen pontosan megragadni az alakítás lényegét, s még kevesebbnek sikerült szavakkal visszaadni a színpadi történéseket. Abban reménykedhetünk, hogy Cs. Szabó László színházi látásmódja hatással lesz a jövő generációira. Akkor elmondhatjuk végre, hogy hazaérkezett. Bízunk benne, hogy köztünk is marad.